

CUMHURİYET TARİHİMİZDE SÜRELİ YAYINLARA KISA BİR BAKIŞ

II

TARİH DERGİLERİ VE BELLETEN

Doç. Dr. MAHMUT H. ŞAKİROĞLU

Cumhuriyetimizin kurulmasından sonra birçok alanlarda görülen yenilik atılımları ve sürekliliği dergilerde de görmekteyiz. Türk devletinin atılcı yönünü geniş kitlelere tanıtan ve fikir ürünlerini sonraki nesillere aktarma gayesini güden bu girişimlerin olumlu yönleri çok fazladır. Burada genel konulardan ayrı olarak, tarih araştırmalarını ilgilendiren dergilerin yayın dönemlerini ve bunlar arasında seçkin bir yeri bulunan *Belleten*'i ele almak istedim. Adını devletimizin kurucusu ve yeni dönem tarih çalışmalarının baş teşvikçisi Atatürk'den alan *Belleten*¹, sonraki tarih dergilerinin bir yayın kaynağı olduğu gibi, belirli bir düzeni de temsil etmektedir. Onun bu yönünü ortaya koymadan önce, bu alandaki diğer dergiler üzerinde durmayı uygun gördüm.

Tarih sözcüğünü taşıyan süreli yayınların başında ilk önce "Târih-i Osmânî Encümeni Mecmuası" gelmektedir². Osmanlı Devletinin son bunalımlı dönemlerinde ulusal bilincin uyandığı günlerde Türk Tarihinin derinliklerine ve ana kaynaklarına inme arzusuna yönelen kişilerin gayretiyle kurulan Târih-i Osmânî Encümeni'nin yayın organı olan bu dergi, kendi çapında başarıyla yürüttüğü çalışmaları ile kaynakçalara geçmiştir. Anadolu Beylikleri döneminden başlayarak, en son çağlara dek Osmanlı Tarihini konu alan bu dergi, yayınladığı belgeler, yazıtlar, ekler, ciddi araştırmalar ve sair gayretleriyle hiç de ihmal edilmeyecek bir etkinlik yaratmıştı. Kısa sayılan bir süreden sonra benzer dergiler birbiri ardından

¹ Uluğ İğdemir, "Atatürk ve Belleten", *Belleten* III (1939) s. 355. Şimdi şu kitapta: *Yılların içinden*, Ankara 1976, S. 16-18

² İlk sayısı 1 Nisan 1326 günü yayınlanan bu dergi, Cumhuriyetimiz kurulduğu zaman Türk Tarih Encümeni Mecmuası adını almış ve uzun sayılacak bir süre devam etmiştir. 1924 yılına kadarki içeriği için Halil Edhem [Eldem] tarafından bir dizin hazırlanmıştır: *Fihrist-i umumî*, İstanbul 1924. Ayrıca bk. Semavi Eyice, "Uluğ İğdemir ve Belleten", *Belleten* XLIII (1979) S. 393-396.

yayınlanmağa başlamıştı. İstanbul Dârülfünûnu tarafından çıkarılan “*Edebiyat Fakültesi Mecmuası*”nın sayfalarında tarih araştırmalarına da yer ayrılmıştı³. Onyediyıl süren yayın yaşamında, bu dergide de kıymetli araştırmalar yayınlanmıştır. Genellikle edebiyat ve diğer alanlardaki çalışmalara ağırlık verilir ise de, tarih alanında yapılan yayınlar da çok değerlidir ve kaynak niteliğini kazanmıştır. Bu dergiler yanında güçlü ve etkili bir dergiyi daha görmekteyiz. “Asâr-ı İslâmiye ve Milliye Tedkik Encümeni”nin yayın organı olan “*Millî Tettebbular Mecmuası*” 5 tane yayınlanmıştır⁴. Fuad Köprülü’nün bilimsel sorumluluğu altında yayınlanan bu dergi Târih-i Osmânî Encümeni’nin mecmuasına ve yayınlarına karşı bir tutum takınmıştır. Devrin hükümetinin bir kararnamesi ile kurulan bu encümenin, kısa da olsa ilk kez Türk sözcüğünü bilimsel alanda kullanan bir talimatnâmesi bulunmaktadır.[c. 1 S. 381-384] 2. maddede yapılacak işler sayılırken 4. bendde “Encümen Türklere ait müessesâtı diğer milletlerin müessesatı ile mukayese ederek Türk milletinin hangi enmüzec-i ictimaiye mensup ve tekâmülün hangi safhasında bulunduğunu arayacaktır” denildikten sonra, 5. bendde “Türklere aid her müessese hakkında yapılacak tedkikât vesâik-i kâfiyeye istinad edecektir” ibaresi konmuştur. Bu dergide edebiyat araştırmaları tarafı daha ağır basmış görünmekle beraber, “Anadolu’daki Türk Medeniyeti”, “Arzname” ve “Osmanlı Kanunnâmeleri” gibi yayınları ile Barthold’dan yapılan “Şarkı Tettebbû Tarihi” başlıklı değerli çeviri ile tarih araştırmaları içinde sayılabilir.

Tam olarak tarih sözcüğünü taşıyan dergilerden birisi de Ali Emiri⁵ tarafından yayınlanan “*Târih ve Edebiyat*” başlıklı süreli yayındır. Kendi kişisel gayreti ile 32 sayı yayınlayan tanınmış kitapseverlerden ve İstanbul’un en değerli kitaplıklarından birisini kurmuş bulunan Ali Emiri’nin bu dergisi güzel bir kağıda basılmıştı. Özelliği arasında Osmanlı padişahlarını biraz fazla övmesi ve kişisel çatışmalarını yayınlamasıdır.

³ Dârülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası. Felsefe, ictimaiyat, tarih, coğrafya, edebiyat. Mart 1332 (1916)-İkincikânun (Ocak) 1933 arası bk. *Eski Harfli Süreli Yayınlar Toplu Kataloğu*, Ankara 1963 [bundan sonra EHSYTK]. Gülser Orhan, *İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları Bibliyografyası (1924-1972)*. İstanbul 1974, S. 301-303 [bundan sonra GO].

⁴ Bütün bilimsel çalışmalarda bu alıntı ile belirlenen bu derginin adının başında “İslâm medeniyetine ve Türk harsına aid” ibaresi hiç zikredilmez. 576 sayfa tutan birinci cilt ile 383 sayfa tutan ikinci cildinin basım ve düzen tekniği çok üst düzeydedir.

⁵ Ali Emiri için bk. R. Mantran, *The Encyclopaedia of Islam* c. 1 S. 391. *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi* c. 1 S. 112. Ahmed Refik (Altınay) “Ali Emiri Efendi”, *Türk Tarih Encümeni Mecmuası* 1 (78) S. 47. *İstanbul Kültür ve Sanat Ansiklopedisi* c. 2 S. 646-648

Fuad Köprülü'nün aşırı eleştirilerine benzer bir tutumla karşılık veren bu çatışma⁶ derginin bilimsel bir görünüm kazanmasını engellemiştir.

Bu dergilerle Cumhuriyet dönemine gelindiği sıralarda bazı süreli yayınlar tarih adını taşımamakla beraber, bu konuya değinmiş olanlar ve sayfalarını açmış olanlar vardı. Türk askeri güçleri tarafından yayınlanan bu dergilerden sırasıyla: Kara Kuvvetlerini ilgilendiren konulara ağırlık veren “*Askerî Mecmua*” ve denizcilik tarihimize dair araştırma ve belgeleri içeren “*Donanma*” adlı süreli yayınları işaret ederken, “*Risâle-i Mevkute-i Bahriyye*” adlı dergiyi de gözönünde bulundurmalıyız. Her ne kadar bir meslek dergisi gibi görünürlerse de, güzel tarih araştırmaları yayınlamışlardı. “*Askerî Mecmua*” Mart 335 (1919) yılında başlayarak Cumhuriyet dönemine dek devam etmiş⁷, “*Donanma*” da Mart 1326 yılından başlayarak Cumhuriyet dönemine dek aynı adı ve daha sonra da “*Deniz Kuvvetleri Dergisi*”⁸ adı altında yayınına devam etmiştir. Yayınına bir süre tatil eden Askerî Mecmua yerine günümüzde “*Askerî Tarih Bülteni*” adlı süreli dergide, mesleki yazılar yanında tarih araştırmaları da yayınlanmaktadır.

Resmi bir desteği olmayan bir dergi de Kastamonu’da yayınlanan “*Doğu*” dergisidir. Abdülhad Nuri'nin sahipliğinde, İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın bilimsel yönetiminde çıkan bir süreli yayını, ilk kez yerel tarih araştırmalarına yer veren bir dergi olarak görmekteyiz. 8 adet yayınlanan bu dergi çok nadir eserler arasına girmiştir ve ancak sayılı kitaplıklarda bulunmaktadır⁹. Yerel tarih çalışmalarına ağırlık veren süreli yayınlardan birisi de Konya’da yayınlanan “*Anıt*” dergisi idi¹⁰.

Harf devrimine geçiş yıllarında yayıma başlayan “*Türkiyat Mecmuası*” şimdikiye dek yayınlanan XIX sayısı [yıl 1980] ile bilim tarihimizde ayrı bir

⁶ Soy çatışmasına kadar yayılan bu polemikler hk. Franz Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri* (çev. C. Üçok) Ankara 1982, s. 437-439.

⁷ EHSYTK n. 94 Mart 1335-Aralık 1947 arası 144 sayı. Yapılan bir çok ekler de tarih çalışmalarına yararlı olmakla beraber, kütüphaneciler bir arada mı yoksa kitap olarak mı kaydetme konusunda şüpheye düşmüşler, bazı yayınlar kaynakça ve kitaplıklara girememiştir.

⁸ Bu dergi hakkında yapılan detaylı bir inceleme: Faruk Erus, “Donanma Dergisinin Tarihçesi”, *Donanma Dergisi* c. 80/456 (1967) S. 19-20. Deniz Mecmuası, Ceride-i Bahriye, Mecmua-i Fünun-ı Bahriye dergilerinin yayın süreleri buradadır. Donanma Dergisinin bir dizini yapılmıştır: *Donanma Dergisi Makaleler Listesi*, İstanbul 1964, 198 Sayfa. 443 sayılı Donanma Dergisine ek olarak verilen bu yayın ayrıca da satılmıştır.

⁹ Adnan Erzi, “Ord. Prof. İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın Yayınları”, *İsmail Hakkı Uzunçarşılı'ya Armağan*, Ankara 1976, S. XXI. EHSYTK n. 337

¹⁰ Konya ve Mühlakatı Eski Eserleri sevenler Derneği Tarafından Ayda Bir Çıkarılır. Arkeoloji Folklor ve Tarih Dergisi, 1949-1964.

yer tutmaktadır. 1925 ve 1928 yıllarında yayınlanan ilk iki cildi arap, sonraki sayıları yeni türk alfabesi ile yayın yaşamını sürdüren bu süresi belirsiz derginin¹¹ özelliği Türk Dünyasına dair bütün alanları kaplamasıdır. Dilcilik konular daha ağırlıklı görünmekle beraber sanat, iktisat, coğrafya da ihmâl edilmemiş ve yerli, yabancı sayılı kişilere sayfalarını açmıştır. Fuad Köprülü'nun yönetiminde ve Türkiyat Enstitüsü organı olarak ilk sayılarının yayımından sonra, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nin Tarih ile Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinin yönetimine bırakılmıştır. F. Köprülü, Türkiyat Enstitüsü müdürü iken "*Türk Hukuk ve İktisat Tarihi Mecmuası*" adlı bir dergiyi yayınlamakla, çok gereksinme duyulan bu alanlardaki çalışmaları daha derli toplu bir hale getirmek istemişti. Türklerin sosyal ve iktisat tarihlerine çok yeni bir hava getiren bu kaliteli dergi iki sayıdan fazla sürdürülemedi [1931 ve 1939 yıllarında]. Bir süre geçtikten sonra Ankara'da Türk Hukuk Kurumu tarafından "*Türk Hukuk Tarihi Dergisi*" çıkartırıp [yıl 1944] yeni bir yola devam etmek isteyen Fuad Köprülü'nün bu girişimi ne yazık ki devam etmemiştir.

Yarım kalmış ve ağır giden gibi görülen bu girişimler aydın kişiler arasında bir yılğnlık meydana getirmiştir. Bununla beraber ciddi süreli yayınlara kavuşmak ve gerçek bir tarih dergisi çıkarmak arzusu hiç bir zaman eksik olmamış ve ortaya yararlı bir ürün koyma dileği herkes tarafından açıklanmıştır. Türk Tarih Kurumu'nun 1931 yılında kurulmasından sonraki yıllarda bu istek kurumun birinci hedefleri arasında olmakla beraber, yapılması daha önceye alınan işler gereği hemen uygulanmamıştır¹². Dergi için bir girişim kurum adına olmamakla beraber, yeni bir süreli yayında yapılmak istendiği gözlenmektedir. "*Türk Tarih, Arkeologya ve Etnografya Dergisi*" başlığı taşıyan süreli yayını, bir dönüm noktası saymaktan kendimi alamıyorum. Sonraki üç yayının adeta bir öncüsü sayılan bu kaliteli derginin hacmi ve etkisi bir hayli fazladır. Birinci sayısı 1933 yılının Temmuz ayında satışa verilen bu dergi büyük boy ve kuşe kağıda basılmış, fotoğraf ve klişelerle de bezenmiştir. 1949 yılına dek ancak 5 sayı çıkan bu süresi belirsiz dergiye Türk Tarih Kurumu üyelerinin büyük

¹¹ Yıllara göre ayırım, GO S. 307-308.

¹² Türk Tarih Kurumu ilk iş olarak mektep ve el kitapları ile Türk Tarihinin Ana Hatlarını hazırlamağı girişmişti. Üç evrede yapılan çalışmalar için, Semavi Eyice, "Atatürk'ün büyük bir tarih yazdırma teşebbüsü: Türk Tarihi Ana Hatları", *Bellelen XXXII/128* (1968) S. 509-526. Tarih öğretmenleri ve diğer ilgilileri bir araya getiren Birinci Tarih Kongresi de çabalardan biriydi. U. İğdemir, "Türk Tarih Kurumu", *Aylık Ansiklopedi I* (1944) S. 128-130 şimdi, *Yılların İçinden*, S. 309-315.

katkıları bulunmaktadır. Bazı sayılar da Türk Tarih Kurumu tarafından satılmıştı. Tarih kısmı Kurum tarafından üstlenildikten sonra Arkeoloji ve Etnografya kısımları Milli Eğitim Bakanlığı tarafından deruhde edilmiş ve her iki dergi etkin birer yayın organı olmuşlardı¹³.

Belleten yayınlanacağı sıralarda yarım kalmış bir girişim de, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Zümresi tarafından yayınlanmak istenen “*Tarih Semineri Dergisi*”dir. İlk sayısı 1937 yılında çıkan bu dergi zengin içeriğine karşın uzun ömürlü olmamıştır. İki sayı yayımlandıktan sonra devam olanağı bulamayan bu derginin, tarih alanında ilk kez bağımsız olarak ortaya çıkmasına rağmen yokluk ve zorlukları yenme başarısını gösterememesi, etkinliğini azaltmıştır¹⁴.

Görülüyorki Cumhuriyet dönemimiz tarih alanında zengin bir yana vasat bir miras bile alamamıştır. Ne cemiyetler devamlı kalabilmiş ne de ismi yaşatılacak bir dergi sonraki nesillere aktarılmıştır. Sürekli yenilgiler, umursamazlıklar, yokluklar, harplerde çok üretken nesillerin birbiri ardı yok olması bilimsel çalışmaları etkilemiş ve organizasyon bozukluğu mevcut kapasiteyi bile tam olarak işletememiştir. Ayrıca malzeme ve hammadde sıkıntıları basımevlerimizi de etkilemiş, işletme zorlukları yeni bir nesil yetişmesini engellemiştir. Bununla beraber, dinamik ve enerjik Cumhuriyet idaresi bu eksiklikler yüzünden bir yılgınlık içine girmek yerine üretici bir havaya girmeye ve eldeki malzemeyi en iyi değerlendirme yoluna gitmiştir. Bu eksikliğin giderilmesi ve bir üretici sınıfın yaratılması için yapılan girişimler 1932 yılında gene Atatürk’ün direktif ve koruyuculuğunda faaliyete geçen Halkevleri aracılığı ile hamle dönemi başlatılmıştır. Ulusal ekinin güçlenmesi ve Atatürk İnkılabının yayılması ve Türk aydınlarının çalışma azimlerini bir arada kanalize etmek için kurulan bu yeni teşkilât, yayın işlerini de ihmal etmemiş ve faaliyetleri arasına yerel tarih araştırmalarını da katmıştır¹⁵. Memleketimizin Halkbilim, Budunbilim, Toplumbilim ve İnkılap Tarihi üzerinde çalışacak olanların vazgeçemiyeye-

¹³ *Türk Arkeoloji Dergisi*, 1956’dan beri memleketimizdeki kazılar ve toprak üstü araştırmalar konusunda yaygınlık kazanmıştır. 26. cildi 1. sayı (1982) *Türk Etnografya Dergisi*, 1956 yılında itibaren kaliteli basımı ve çeşitli içeriği ile türk maddi ekini üzerinde çalışanların en kıymetli kaynaklarından. 1982 yılına dek 17. sayı çıkmıştır.

¹⁴ GO S. 306.

¹⁵ Uluğ İğdemir, “Halkevleri ve Halkodalar”, *Aylık Ansiklopedi c. I S. 342-345*. Şimdi, *Yılların İçinden*, S. 283-291. Behçet Kemal Çağlar, *Halkevleri 1932-1935. 103 Halkevi geçen yıllarda nasıl çalıştı*. Ankara ts. *Atatürk ve Halkevleri. Atatürkçü düşünce üzerine denemeler*, Ankara 1974 (birçok inceleme ve araştırma içermektedir). M. Ergun, *Atatürk devri Türk eğitimi*, Ankara 1982, s. 150-165.

ceği bir kaynak olan Halkevleri yayınları, bir döneme adını vermiştir. Süreli yayınlarının da ayrı bir yeri bulunmaktadır. Bazıları seviyeli bilimsel çalışmaları içermesi bakımından dikkat çekici idi: Isparta Halkevi tarafından yayınlanan “*Ün*”, Konya Halkevi tarafından yayınlanan “*Konya*” [daha önce 3 sayı “Tarih ve Edebiyat Araştırmaları” başlıklı dergi çıkarmıştı], Manisa Halkevi tarafından yayınlanan “*Gediz*”, Afyonkarahisar Halkevi tarafından yayınlanan “*Taşpınar*”, Çorum Halkevi tarafından yayınlanan “*Çorumlu*”, Bursa Halkevi tarafından yayınlanan “*Uludağ*” [bu derginin 6-9. sayıları Türkün adı ile çıkmıştı], Adana Halkevi tarafından yayınlanan “*Görüşler*”, ve adlarını daha fazla uzatmak istemediğim dergiler tarih çalışmaları bakımından çok değerlidir. Şimdi çoğunluğu ortadan kalkmış bulunan bir yığın yazıt, vakfiye, anıt, güzel sanat eseri, belge üzerinde yapılan çalışmalarla dolu olan bu dergilerin şimdiye dek tam bir dizinin yapılmamış olması, değerlerinin iyice bilinmesini engellemiştir. Bununla beraber erbabı tarafından merakla aranan ve incelenen bu dergilerin yaratıcı ve yaşatıcılarını şimdi (çoğu aramızdan ayrıldığı için) rahmet ve saygı ile anıyoruz¹⁶. Arap harflerine âşina olmayan şimdiki nesil araştırmacılarına bol malzeme sağlamaları, büyük bir himmetti. Halkevleri tarafından yapılan yayınların daha düzenli ve bilimsel yöntemlere uygun bir biçimde çıkarılması için, İstanbul’un merkez Halkevi sayılan Eminönü Halkevi tarafından çıkarılan “*Yeni Türk*” dergisi ile merkez heyetinin yayın organı olan “*Ülkü*” dergisinde sayısız uyarılar yapılmıştır. “*Yeni Türk*” düzenli yaşamı ve içerdiği güzel konular yanında, merhum Hikmet Turhan Dağhoğlu¹⁷ tarafından hazırlanan “İstanbul Bibliografyası” ve bazı ekleriyle kıymetlidir. *Ülkü* ise kitapseverler tarafından çok aranan ve 1933-1941 yılları arası fikir hayatımızı incelemek isteyenlerin vazgeçemeyeceği bir kaynak niteliğine bürünmüştü. 102 sayı çıkan ilk serinin 40. sayısına dek sorumluluk Nusret Kemal Köymen üzerindeydi. Genellikle ekonomi, köycülük, sosyoloji konularına yer veren bu dergi, resmi devlet felsefesini de yansıtması bakımından önemliydi. 41. sayısından sonra bilimsel sorumluluk Fuad Köprülü’ye verildi. Bilimsel düzeyi yükseltilecek ciddi ve derin konulara da yer verilmiş, Halkevlerine çeşitli uyarılar yapıldığı gibi yayınların çoğu bu derginin sayfalarında tamıtılmıştı¹⁸.

¹⁶ Halkevleri dergilerinin bir listesi ve bu serinin birinci yazısı: M. H. Şakiroğlu, “Cumhuriyet Tarihimizde Süreli Yayınlar Kısa bir Bakış I. Halkevleri Dergileri”, *Türk Kültürü* XIII/156 S. 379-384.

¹⁷ Halkevleri ülküsünü en iyi benimseyenlerden biri olan H.T. Dağhoğlu için hazırladığım nekroloji bk. *Sanat Tarihi Yıllığı IX-X* (1981) S. 287-307.

¹⁸ Bu çok değerli dergi hakkında güzel bir derleme yapılmıştır: Zerrin Bayraktar, “Ülkü Dergisi: Halkevleri merkez yayın organına bir bakış”, *İletişim* 1981/3 S. 113-136. Zerrin

İşte Belleten böyle bir ortamda yayıma başladı. Halkevleri kurulmuş ve belirli bir çevreye tanıtıldıktan başka yayın alanında da etkili olmuş, kaynaklar harekete geçirilmiş, İstanbul Darülfünunu lağvedilmiş ve yerine çağdaş bilimsel yöntemlere uygun bir üniversite kurulduğu gibi Ankara Üniversitesi'nin de çekirdeği niteliğindeki temel bir kültür fakültesi olan Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi kurulmuş¹⁹ artık yaratıcılık yönünü yitirmiş bulunan Türk Tarih Encümeni'nden destek çekilmişti. 1937 yılı başında ilk sayısı satışa verilen *Belleten*, güzel baskısı, hacmi ve içeriği ile tarihseverlerin ve araştırmacıların hemen dikkatini çekmiş ve süratle yayıldığı gibi, dış ülkelerde tanıtılmış, hatta kitap dünyasında ilk iki sayısı yıllarca "bulunması güç kitaplar" arasına girmiştir. Önceleri bir komisyon tarafından çıkarılması düşünülen bu derginin bütün sorumluluğu, ilk memuru ve sonradan yöneticisi Uluğ İğdemir²⁰ beye verilmiştir. Bu bir rastlantı değil, onun çok önce başlayan basım ve yayım deneyimine dayanır. Adana'da bulunduğu sırada "*Türksözü*" gazetesini Ferid Celâl Güven ile çıkaran ve Türk Ocakları genel yazmanı olduğu zaman *Türk Yurdu* dergisinin yayını ile ilgilenen sayın İğdemir matbaacılık ile ilgilenerek bu alandaki sorunlara âşına olmuştur. Hurufat bilgisi, sayfa düzeni, dergi ve kitap sayfalarını bağlama gibi sorunlarını çok iyi öğrenen İğdemir, becerisini *Belleten* ve Kurum'un diğer yayınları için kullanırken, önemli sorun olan basımcılarla uğraşmak ve onlarla işbirliği yapmak konularını da gayet etraflıca öğrenmiş, sonraki yıllarda Türk Tarih Kurumu bir ayrı basımevi kurmağa giriştiği zaman sağlam temeller üzerinde oturtmağa başarılı olmuştur. Bu başarısı 45 yıl gibi inanılmaz ve erişilmesi güç bir devir olarak süregelmiş, hakettiği emekliliğini istediği zaman bile, son işleri arasına *Belleten*'i hazırlamağı katmıştır. Bu tarz bir başarı bilim adamları arasındaki yılğınlığı gidermiş, iş baştan ciddi tutulursa, o konunun devam ettirileceği inancı yaygın hale gelmiş ve süreklilik kavramı birçok özlemi gerçekleştirmede olumlu bir hava yaratmıştır. *Belleten* bu konuda öncü olmuş ve yaygınlığını korumuştur.

Bayraktar-Cem Alpar, *Ülkü. Seçmeler (1933-1941)*, Ankara 1982. Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları. no. 190 XXXI-493 Sayfa. Birinci sayının tıpkıbasımından başka, seçkin yazıların da bir basımı eklenmiştir. Atatürk'ün en anlamlı ithaflarından birini içeren fotoğrafı da konmuştur. Dergi, Atatürk'ün dil ve tarih devrimini yaymada çok etkili olmuştur.

¹⁹ Afet İnan, "Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin Kuruluşu Hazırlıkları ve Açılışı 9 Ocak 1935, *Cumhuriyet'in 50. Yıldönümünü Anma Kitabı*, 1974, S. 9-52 Fakültenin eski çağ tarihine katkıları hakkında son bir güzel yazı: Emin Bilgiç, "Atatürk, fakültemiz ve kürsümüz, Sümerlilerin tarih, kültür ve medeniyetleri" *D.T.C.F. Atatürk'ün 100. Doğum Yılına Armağan Dergisi*, Ankara 1982, S. 75-121.

²⁰ *Yılların İçinden*, tür. yer.

Başta Atatürk İnkılabına ait sorunlar olmak üzere, Türk Tarihine ait konular bu dergi sayfalarına girmeğe başlamış, Kurum ile ilgili haberler de yayınlanmıştır. Derginin daha esaslı ve yakından izlenmesi için basımevi kurma çabalarını gerçekleştiren Kurum, önce bir iki odanın içinde başlayan girişimi genişlemiş ve ortaya dev bir tesis çıkmıştır. Böylece Kurum bu alanda da öncü olmuştur. Her yetişen nesil *Belleten*' görmek ve sahip olmak istemiştir. Kitap dünyası da böyle bir dergiye kavuştuğu için yeni bir görünüm kazanmış, kitap satıcıları için yeni bir ticaret metayı meydana gelmiştir. Doğrudan Kurum merkezinden alma yanında, kitapçılar sağladıkları aboneler ile müşterilerine bu dergiyi ulaştırmışlardır. Bu satırların yazarı doğduğu zaman Kurum 8 ve *Belleten* de 2 yaşında bulunuyordu. Lise sıralarında *Belleten*'den haberi olduğu zaman ilk kez 86. sayıyı eline almıştı. İlişki kurduğu kitap dünyasında bu dergi yüksek fiyatlarla satılıyor ve bazı sayılarını da bulunması zor hatta olanaksız hale gelmişti. Halen birçok kitaplıkta *Belleten* tam takım değildir ve arada bazı sayılar yoktur. *Belleten*, İkinci Dünya Savaşı sırasında meydana gelen hammadde ve kağıt yokluğunu başarı ile atlattmış, bazı sayılar çift çıksa bile düzenli yayını aksatmamıştır. Genel savaşın bitişinden sonra dünyanın olduğu gibi ülkemizin de koşullarının değişmesi ve iktisadi durumumuzun düzenli bir seviyeye gelmesine orantılı olarak bilimsel yayınlarımız da yeni bir görünüm kazanmıştır. Artık tek bir İstanbul Üniversitesi değil, temeli Atatürk tarafından atılan Ankara Üniversitesi de bulunuyordu. Bilimsel gereksinmelerin karşılanması için yapılan hamleleri süreli dergilerde de görüyoruz.

Bu evredeki tarih süreli yayınları içinde "*Yıllık Araştırmalar Dergisi*"ni görüyoruz. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi tarafından hazırlanan bu dergi 1940-1941 yılında hazırlanmış, basım sorunları yüzünden ancak 1944 yılında basılmış ve satışa sunulmuştur. 1067 sayfalık bu kalın cildin içinde, o sıralarda okutulan dallarda yapılan araştırmalar bulunmaktadır. Tarih bölümünün de katkısı bulunan [S. 145-296] bu derginin içindeki bölümlerin birer ayrıbasımları da yapılmıştı. Kullanışsız bir tarzda hazırlanan ve ortaya konan bu dergi tek sayıda kalmış kısa bir süre sonra, "*Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*" yayın yaşamına girmiştir. Ekin konusunda geniş bir alanda yayılan bu derginin sayfalarında tarih araştırmalarına epey sayfa ayrılmıştır. 1942 yılından itibaren büyük boyda ve en iyi kağıda basılarak yayınlanan bu dergi yılda dört kez yayınlanması planlanmış ve uzun yıllar bu ilkesinden sapmamıştır. Genellikle fakülte öğretim üyelerinin ve burada doktora yapanların çalışmalarını içeren bu dergi, ilk yıllar Türk Tarih Kurumu Basımevinde basılmıştır. Adı geçen

fakülte bu dergi ile yetinmemiş ve her bölümün kendi dergisini çıkarması planlanmıştır. Tarih çalışmaları için düşünülen ayrı bir süreli yayın 1957 yılında gerçekleşmişti. “*Tarih Araştırmaları P*” başlığı taşıyan bu derginin ²¹ bir de İngilizce başlığı bulunmaktadır. 150 sayfalık bu dergiden yabancı dilde yapılan araştırmalar da yer verilmişti. Fakat bu dergi de devamlı olmamış ancak 1963 yılında “*Tarih Araştırmaları Dergisi*” adı ile tarihçilerin yayın organı olarak yeni bir dergi araştırmacıların yararına sunulmuştur ²². Fakültenin diğer bölümleri de [Türk dili ve Edebiyatı: *Türkoloji Dergisi*, Eskiçağ kültürleri *Anadolu* (ilk sayıları Anatolia), v.s)] kendi ürünlerini yayınlayacak süreli yayınlara başladıkları için fakülte dergisinin aksamış duraklamalar yüzünden, bazı sayılar bir araya getirilmiştir ²³.

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi başarılı olamayan bir tarih dergisi girişiminden sonra uzun yıllar suskun bir tavır takınmakla beraber, zorluklu dönemlerin geçmesinden sonra bu boşluğun giderilmesine çabalamıştır. Ord.Prof. Cavid Baysun’un ²⁴ ısrarlı girişimlerinden sonra 1949 yılında yayınlanmasına başlanan “*Tarih Dergisi*” günümüze dek yayınlanmış ve başarısını aksatmadan sürdürmüştür [Son sayı XXXIII (1982)]. Bu başarıda muhakkak girişimin ilk yıllarından beri bu dergiye sahip çıkan Yeniçağ Tarihi Kürsüsü’nün büyük payı bulunmaktadır. Bazı sayılar ince, bazıları çift sayı da çıkmış olsa, süreklilik ve gelen fikir eserlerinin değerlendirilmesi ciddiyetini asla elinden bırakmayan bu dergi hakettiği değeri kazanmış, gün geçtikçe içindeki makale ve haber tarzı yazılar büyük bir önem sahibi olmuştur. Türk tarihinin bütün evrelerini inceleyen bu derginin içeriği belirli bir değer kazanırken, görünümü de değer verildiği için haklı bir şöret ile kitapseverlerin ve araştırmacıların kitaphlığına girmiştir ²⁵. Yerinde bir kararla bazı sayılarını sonsuzluğa göçen öğretim üyelerine ayıran bu dergi, büyük ve değerli tarihçimiz İsmail Hakkı Uzunçarşılı için anıtsal bir sayı kazandırmakla [c. 32 (1979) XV + 935.] derginin önemini büyük boyutlara ulaştırmıştır. Bu başarısını diğer

²¹ Prof. Akdes Nimet Kurat’ın yazı işlerini üstlendiği bu dergi. Tarih Bölümü. Tarih Araştırmaları Seri 1, diye numara almıştı.

²² Tarih Araştırmaları Enstitüsü’nün yayın organı olarak müdürler tarafından yayınlanan bu dergi 24. sayıya ulaşmıştır.

²³ Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi’nin yayınları için kaynakçalar hazırlanmıştır, Can Oktay *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları Bibliyografyası 1935-1945*, 1946, S. 95. Adnan Yeşiloğlu, [aynı başlık 1935-1966 arası], 1968, 163 Sayfa. Benal Acır, A.Ü. *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergilerindeki Makalelerin Dizini*, Ankara 1982, 181 Sayfa.

²⁴ C. Baysun için Ş. Tekindağ, *Tarih Dergisi* 23 (1969) S. 1-8, M. Aktepe, *Belleten* XXXIII/129 (1969) S. 97-113.

²⁵ Yıllara göre dökümü, GO S. 306

dergilerde de devam ettiren Edebiyat Fakültesi, “*Tarih Enstitüsü Dergisi*” ve “*Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*” ile tarih araştırmaları alanında saygı ile anılacak bir yer elde etmiştir. Bu son iki dergi de parasal ve yönetim gücünü fakülteden almış olmakla beraber, bu alandaki olumlu çalışmaları ve akademik yaşam dışında bulunanların bile çalışmalarını değerlendirme havasına girmesi ve birikimi daha iyi yönlendirmek için ayrı dergiler yayınlama yolunu seçmiş ve başarılı da olmuştur. Enstitü dergisi de kuruluşundan [1970] itibaren ciddi bir şekilde izlendiği için yayını aksatmamış ve bazı sayılar armağan olarak çıkarken, XII. (1981-1982) sayısını merhum hocam Prof. M. Tayyib Gökbilgin’e ayırmak değerbilirliğini de göstermiştir. Fakültenin yayınladığı süreli yayınlarda önemli katkısı bulunan ve tarihçiliğimizde çalışkanlığı, verimliliği ve olumlu katkılarıyla saygı ile anılacak hocamın adı sonsuzlar arasına işlenmiş bulunmaktadır²⁶. Edebiyat Fakültesi bu müstesna başarısına ulaşırken işbilen ve çoğu kitapseven kişileri işbaşına getirmesi yanında ayrı bir basımevine sahip olmasından da kaynaklanmaktadır. Önceleri İstanbul’un tanınmış matbaalarıyla iş yapan fakülte, kendi kurduğu ve çok güzel hurufatla donattığı bu iş yerinde güzel ve değerli fikir ürünlerinin ortaya konmasına yol açmıştır. Bu güzel yayınlarda güzel sanatlarımızı da ilgilendiren bir dergiyi ihmal edemeyiz. Siyasi tarih değil de “*Sanat Tarihi Yıllığı*” başlığı taşıyan dergide²⁷, güzel sanatlarımız ve diğer kültür kalıntılarımız hakkında değerli araştırmalar bulunduğu gibi tarihçilere de zengin malzeme kazandırmış ve özel sayıları²⁸ kaynakçalarımızın vazgeçemeyece-

²⁶ Bu dergi için T. Gökbilgin kaynakçasını hazırlayan Prof. Mübahat Kütükoğlu, benim *Belleten*'de yayınlanan [XLV (1981) S. 551-572.] nekrolojime ‘liste’ adını verip, hatalarla dolu olduğunu yazmaktadır. Bir kaynakça hiç bir zaman tam olamaz. Merhum Fuad Köprülü için ömründe 4. ölümünden sonra oğlu Orhan Köprülü, Fevziye A. Tansel tarafından yapılan kaynakçalar tam olmaya yeterli değildir. Merhum hocama duyduğum saygı nedeniyle 1973 yılı başlarında vatani görevimi bitirdiğim zaman ilmi çalışmalarda bana yarayacak kayıtları bir araya getirirken, bazı kişileri de tam olarak çıkarmağa niyet etmişim. Hatta daha o sıralarda tasarladığım *Türk Tarihçileri Kaynakçası* adlı çalışmamı el altında geliştirmekteyim. Hocam için giriştiğim zaman elbette ki kendisi ile görüşmem gerekliydi. İleri ülkelerde “curriculum vitae” diye tanınan bir sistem gereği, çok araştırmacı yayınladığını toplu olarak birarada bulundurur. Gene de eksik kaldığı sabittir. Tek başıma hazırladığım listede ancak “*eksikler*” vardı ki, bir kusur saymıyorum. Kaldı ki *İslâm Ansiklopedisi*'nin Kütükoğlu tarafından bir daha incelenmediği “*Nasad*” maddesini (c. 9 S. 75-77) benim gibi atlamasıyla sabittir. *Deltion* dergisinde çıkan makale hiç konmamıştır.

²⁷ İlk sayısı 1964-1965 tarihini taşıyan bu dergi XII. (1982) cilde gelmiştir. Öncüsü olan bir çalışma: *Sanat Tarihi Kürsü ve Enstitüsünün Öğretim ve Araştırma Çalışmaları 1943-1962*, İstanbul 1962.

²⁸ Cilt V (1972-1973) Cumhuriyetimizin 50. yıldönümü için, C. VI (1974-1975) *Sanat Tarihinin 30. Kuruluş Yılına* ayrılmıştır.

ği incelemelerle donatılmıştır. GAAD kısaltmasıyla kaynakçalara giren “Güney-doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi”, Balkanlarda çıkan benzer süreli yayınlar arasında X-XI sayısına ulaşmakla (1983), bu alandaki olumlu çabalar değerlendirmiş, bilim adamlarına yeni olanaklar sağlamıştır.

Adında tarih sözcüğü bulunmamakla beraber, bu alanda yararlı yayınlar içeren dergilerin sayısı zaman geçtikçe çoğalmıştır. 1938 yılında birinci sayısı yayınlanan “*Vakıflar Dergisi*” bugüne değin yayınladığı XVII sayı, Türk siyasi tarihinden çok sosyal, ekonomi, sanat tarihi konularına eğilmiştir. Hacimli sayılar halinde ç karılan bu dergide Fuad Köprülü, Ömer Lütfi Barkan, Ali Saim Ülgen, Albert Gabriel gibi çalışkan ve verimli araştırmacılar derginin düzeyini yükseltmişler, sonraki sayılarda yayınlanan vakfiyeler, kitabeler, arşiv belgeleri derginin önemli bir kaynak görevi üstlenmesine yol açmıştır. Bu seriye İstanbul Fethi Derneği tarafından yayınlanan dergileri de katabiliriz. 1953 yılında İstanbul’un Türkler eline geçişinin 500. yılını kutlama hazırlıkları sırasında resmi ve özel kuruluşlardan sağlanan parasal olanaklarla yapılan yayınlar arasında, bir de süreli yayının bulunmasını arzu eden cemiyet, güzel bir baskı ve şık bir görünüm içersinde yayınladığı “*Fâtih ve İstanbul*” adlı dergiyi [tam 29 Mayıs 1953 günü] araştırmacılara sundu. Fatih Sultan Mehmed ve XV. yüzyıl Türk Tarihine önemli katkılar getiren bu dergi sonradan “*İstanbul Enstitüsü Dergisi*” adını aldı²⁹ ise de nedense devam ettirilemedi. Türk tarihinin en canlı ve hakkında en fazla yayın yapılan dönemlerinden birisini ilgilendiren süreyi kapsayan bu derginin devam ettirilmemesi tarihçilerin hayret ve üzüntüsü çekmiştir. Hakettiği ilgiyi göremeyen ve satış gücü çok az olan bu dergi, cemiyetin hazırladığı bir İstanbul kaynakçasında bile ihmal edilmişti.

Tarih araştırmalarında vazgeçilmeyecek hususlardan birisini de belge yayınıdır. İlk dergilerimizden beri arşivlerimizdeki malzeme ve bunun tasnifi hakkında bazı makaleler bulunursa da, bu belgeler üzerinde yapılacak yayınların özelliği üzerinde nedense durulmamış ve bu konudaki üstünlük gene batılı bilim adamlarının eline geçmiştir³⁰ Bir gazete makalesi değil fakat çağdaş bilimsel yöntemlerle belge yayınının ne demek olduğu hakkında yapılan yayınların kısırlığına üzölmek yerine bu boşluğu doldurmak için yapılan çabalara göz atacak olursak, ayrı bir verimsizlik ile karşı karşıyayız. 1941 yılında ölkemizde yapılan bir dizi yeni yayın hamlesi

²⁹ İlk yıl büyük bir hızla kitap ve dergi faaliyetine girdikten sonra bir duraklama gözleniyor. İlk derginin son sayısı c. II/7-12. İkinci derginin son sayısı 5 (1959) dir.

³⁰ A. Çetin, *Başbakanlık Arşivi Kılavuzu*, İstanbul 1979, S. 4-5.

döneminde de [Türk Ansiklopedisi ve İslâm Ansiklopedisi ayrıca dünya Edebiyatından Tercüme diye başlatılan çeviri çalışmaları] belge yayınına önem verilmiş ve adına “*Târih Vesikaları*” denilmiştir. Belirli bir düzen ve yöntem içersinde çıkması planlanan bu dergi büyük bir ilgi ile karşılanmış ve derhal yayılmıştır. Bilhassa Yakınçağ Tarihi ve Türkiye Cumhuriyeti dönemlerine ait belgelerin asılları ve çevirileriyle bulunduğu bu yayın için Yeniçağ Tarihi araştırmacıları da başvuru kaynağı bulmakta güçlük çekmemektedir. Fotokopiler ve bir kısım da renkli olan resimler de tarihsel bilgileri güçlendirmektedir. Ne yazık ki 15 fasikül çıktıktan sonra yayını duran bu dergisi tekrar canlandırma çabaları 3 sayıdan öteye gidememiştir.

Belirli bir belge dergisinin çıkarılması görevi Türk Tarih Kurumu’na düştüğü için bu alanda yapılan girişimler 1964 yılında sonuçlanmış ve *Belgeler* anabashiğini taşıyan dergi araştırmacı ve meraklıların hizmetine konulmuştur. Yılda iki sayı çıkması planlanan bu dergi içinde başta Ömer Lûtfi Barkan üstadımızın arşiv malzemesi bulunmak üzere merhum Tayyib Gökbilgin’in Venedik Devlet Arşivi’nde bulunan bir kısım Türk dönemi belgeleri üzerindeki yayını dergiye ayrı bir değer kazandırmıştır. Ne yazık ki gayesinden kısa bir süre sonra uzaklaşan bu dergi çok ağır gitmektedir. *Belleter* gibi düzenli bir şekilde yayınlanmasını beklemek her tarihçinin hakkıdır. Biraz fazla hacimli belge yayını vermek isteyenleri de tereddüd içine itmiştir. Dergiyi 5/6 ve 13. sayıları için uzun yıllar işgal eden hacimli yayınlar, yayını bir bunalıma sokmuştu³¹.

Yayın bunalımına sürüklenen süreli yayınlar arasında, “*Selçuklu Araştırmaları Dergisi*” de bulunmaktadır. Türk Tarihinde özel bir yeri bulunan ve Anadolu’nun türkleşmesinde birinci derecede rol oynayan Selçukluların çeşitli evrelerini incelemek için kurulan aynı addaki enstitünün yayın organı olan bu dergi 1969-1975 yılları arasında 4 sayı çıkabilmiştir³². Basımında olan 5. sayı uzun bir süreden beri satışa verilememiştir.

Fuad Köprülü’nün yayını sürdürmediği iktisat tarihi araştırmaları İstanbul Üniversitesi tarafından üstlenmiştir. İktisat Fakültesi tarafından 1939 yılının son aylarında ilk sayısı çıkarılan dergide genel meslek konuları yanında Türk İktisat Tarihi konularına da özel bir yer verilmiştir. Ömer Lûtfi Barkan hocamız tarafından kaleme alınan kıymetli makaleleri içeren bu derginin bazı sayıları (XI., XIII., XIX, XXIII/1-2, XXVII/1-2)

³¹ Uluğ İğdemir, *Belgeler* no. 13’e yazdığı sunuş yazısı.

³² Türkiye’deki Selçuklu dönemi araştırmaları için bk. İbrahim Kafesoğlu, “Türkiye’de Selçuklu Tarihçiliği”, *Cumhuriyetin 50. yılına Armağan. Edebiyat Fakültesi*, İstanbul 1973, S. 83-92.

özellikle Türk İktisat Tarihine ayrıldığı için özel bir değer kazanmıştır³³ İstanbul dışında tek girişim, Ankara'da Orta Doğu Teknik Üniversitesi tarafından yayınlanan “*Gelişme Dergisi*” aracılığıyla yararlı bir ürün haline dönüşmüştür. Derginin bazı sayıları “Türkiye İktisat Tarihi Üzerine Araştırmalar” diye adlandırılmıştır [ilki 1978 yılında 348 Sayfa, ikincisi ise 1979-1980 yılında 371 sayfa olarak yayına verildi].

Bu tarz tarih araştırmalarına üniversite yayını olarak son yıllarda Erzurum'daki Atatürk Üniversitesi de katıldı. Edebiyat Fakültesi tarafından yayınlanan derginin ilk adı “Yıllık” idi³⁴. Sonradan adını değiştirerek “*Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi*” oldu³⁵. Sayfalarında tarih araştırmalarına yer veren bu derginin kağıdının ve baskısının iyi olmaması başarısını gölgelemiştir.

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi tarafından yayınlanan dergide de dinsel konular yanında Türk sanat ve ekin sorunlarına da değinildiğini ve bu arada tarih araştırmalarına yer verildiğini görmekteyiz. İlgili fakültede tarih ve sanat bölümlerin bulunması bu alanda yazı yazacak elemanların yetişmesine ve yazı vermelerine yol açmaktadır. İstanbul Dârülfünunu tarafından çıkarılan *İlahiyat Fakültesi Mecmuası*'nın yerini fazlasıyla doldurduktan başka güzel çalışmalara yer veren bu dergi önceleri yılda bir kaç tane çıkarılmak için planlanmış ise de, yıllık bir dergi karakteri kazanmıştır³⁶. Adı geçen fakülte yararlı çabalarına iki dergi ile daha katkıda bulunmak istemiştir. “*İslâm İlimleri Enstitüsü*” adı altında yayınlanan bir sayı çıktıktan sonra [1959] duran dergi uzun süren sessizliğini kırdıktan sonra yayın faaliyetini canlandırmış ve yeni sayılar [3 tane] çıkarmıştır. Türk Sanat Tarihi çalışmalarını Ankara'da canlandırmak isteyen ve bu konuda “*Yıllık*” adlı bir süreli yayını [1957 ve 1958] hizmete koyan fakültenin uzun bir sessizlik döneminden sonra 3. sayısını çıkarmasını kıvançla karşılıyoruz.

Resmi ve yarı resmi kuruluşların koruyuculuğunda çıkarılan dergiler yanında kişisel gayretlerle yapılmak istenen girişimler de bulunmaktadır.

³³ Bu derginin kuruluşundan beri başında bulunan Ömer Lütfi Barkan için hazırladığım nekroloji: *Belleten* XLIV/173 (1980) S. 153-177. Aynen şu kitaba da girmiştir: Ö. L. Barkan, *Türkiye'de Toprak Meselesi. Toplu Eserler 1*, İstanbul 1980 S. 905-913. Derginin derli toplu bir kaynakçası: Ö. Sarper-A. Yüçetürk, *İktisat Fakültesi Mecmuası Fihristi c. 1-25*, İstanbul 1969.

³⁴ *Atatürk Üniversitesi Yıllığı*. 1961 ve 1962 yıllarındaki Ankara'da 1963 yılında basılmıştı.

³⁵ Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını. Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi. 1. cildi 1970 yılında yayınlanmıştır.

³⁶ Ahmet Koca, Reşit Çelik, Lâtif Köksal, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları Bibliyografyası (1949-1975) (İstanbul Darülfünun İlahiyat Fakültesi Mecmualarında Yayınlanan Makaleler Bibliyografyası ek olarak verilmiştir)*, Ankara 1978, tür. yer.

Bir sayı çıktıktan sonra bir daha hiç bir haber alınmayan ve genellikle çevirilere yer veren “*Osmanlı Tarihi Arşivi*” başlıklı dergiden sonra [senesi 1977] üç sayısı şimdi elimizde bulunan “*Osmanlı Araştırmaları*” dergisine değinmeliyiz. Bu dergide yabancı dilde yazılar makaleler de bulunmaktadır. Yeni ve Yakın Çağlar tarihimiz üzerinde çalışanların anakaynak dergilerinden birisi olan bu süreli yayın, devlet yardımı olmadan³⁷ bu girişimi ilk kez göze alan teşebbüstür. 4. sayısı baskıda olan bu derginin uzun ömürlü olmasını arzulamaktayız.

Türk Tarihi üzerindeki araştırmaların çoğalması ve araştırmacı sayısının da buna paralel bir artması, yabancı dilde ve dış ülkelerde yayınlanan süreli dergilerden bazılarının Türk ve Türkiye üzerinde yönelmesi uygun görülmüştü. Kaldı ki, Türkiyat araştırmalarının geleneksel Orientalizm kavramından artık ayrılması uzun süreden beri tartışılan konular arasındaydı. Bu isteklerin gerçekleşmesi Cumhuriyetimizin kuruluşundan kısa bir süre önce oldu. *Mitteilungen zur Osmanischen Geschichte* diye yayınlanan bu dergi 3 sayıdan fazla çıkmamış ise de çok büyük bir rağbet görmüş ve bundan dolayı yakın bir geçmişte tıpkıbasımı da yapılmıştır. Bu alandaki boşluğu doldurma sırasını Fransa’da yetişmekte olan türkologlar kaptular. Strasburg’daki Türkoloji Enstitüsü tarafından gerçekleştirilen bu yayın, Fransa hükümetinin de parasal desteği ile yayına başlamıştır. “*Turcica*” adlı latince bir ad alan bu dergi, hükümetimiz tarafından satın alınma ve ilân verme kanalı ile desteklenmektedir. Düzenli bir yıllık olarak 1969’dan beri yayınlanan bu dergi bazı yıllar (1976-1977) yazı bolluğu nedeniyle iki sayı birden çıkmış ise de gene duralamış ve son sayıları geç de olsa bir düzene girmiştir. Şimdiye dek çıkan XV. sayısı ile kaynakçalarda özel bir yer kazanmıştır³⁸. Bu girişime paralel olarak bir yayın da *Archivum Ottomanicum* adını almıştır. Bu dergi benzerleri arasında çok seviyeli bir şekilde yayına başlamış ve ilk dört sayısı düzenli bir şekilde çıktıktan sonra bunalım içine girmiştir. Sorunların çözümünden sonra çıkarılan 5. ve 6. sayılar değerli araştırmalar ile doludur. 7. sayısı için Amerika’da bir yayınevi tarafından eski abonelerden para toplanmış ise de, bu satırların yazıldığı günlerde [Mayıs 1983] herhangi bir hareket gözlenmedi. Ancak

³⁷ İstanbul’da Mentesh yayınevi tarafından çıkarılan *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, Ekim 1967’den itibaren bir süre kaynak bir dergi olarak çıkmış ise de, kısa bir süre sonra bir kültür dergisi olmuştur.

³⁸ Z. Arıkan, “*Turcica*” dergisini ilk XI. sayısının bir dizinini *Belleten* için hazırlamış ve Fransa’daki türkoloji çalışmaları üzerinde durmuştur: *Belleten* XLVII/185 (Ocak 1983) S. 407-452. A. Çetin, “Fransız türkologlarının yayınladıkları ‘*Turcica*’ (Türk Araştırmaları) Dergisinin Türk kültürü ve tarihine hizmetleri”, *Türk Dünyası Araştırmaları* 29 (1984) S. 91-127.

Harrasowitz Yayınevi tarafından üstlendikten sonra faaliyetini sürdürdü ve yayına tekrar başladı. Bu bunalımı atlatmasını dilediğimiz dergiden çok kimse yararlanmaktadır. Amerika Birleşik Devletlerinde bulunan çalışkan Türk araştırmacıları tarihimiz ve ekinimizi belirli bilim çevrelerine tanıtmak için yaptıkları girişim sonunda iki dergi yayınlama olanağı yaratmışlardır. “*Türklük Bilgisi Dergisi*” adıyla çıkarılan birincisi Türkçe ve yabancı dilde yayınlara yer vermekte, “*International Journal of Turkish Studies*” dergisi de tarihimize ağırlık vermektedir³⁹.

Yukarda sıraladığım süreli yayınlara katılacak belki bir iki dergi daha bulunabilir⁴⁰. Ana karakterlerini belirttiğim dergiler tarih araştırmalarının yeni bir hüviyet kazanmasında rol oynamıştır. Bu satırların hazırlandığı sıralarda *Belleten* 50. cildine ulaşmağa hızla yol almaktaydı. Türk tarihinin derinlemesine incelenmesini ve Anadolu tarihinin derinliğini inceleyen araştırmalar ile doludur. Türk Tarih Tezi'nin gereği olan bu tutum, bilimsel verilerin ışığı altında ileriye götürülmüş ve kurucusunun isteğine⁴¹ uygun olarakda, birinci el kaynaklardan yararlanılarak güçlendirilmiştir. Tarihimize ait değerli yayın ve kaynakları içeren *Belleten* yabancı dildeki çalışmalara da yer vermiş, hatta 5/6. sayısı için bir de Fransızca nüsha hazırlanmıştır. Sonradan bu tutumundan vazgeçilmiştir. Türk tarihine ait çevirilere de yer verilmektedir. Bu girişimlerin sonucu olarak derginin çıkışı tarihçiler ve aydınlar tarafından merakla izlenmektedir. *Belleten*'in bu başarısını sürdürmesini beklemek her tarihçinin hakkıdır. İlk 100 sayısı hakkında yararlı bir dizin hazırlayan Sn. Prof. Dr. Adnan Erzi, sonraki 40 sayı hakkında da bir dizin hazırlamakla araştırmacılara büyük bir yarar sağlamıştır⁴². Şimdi 141-180. sayılar da yayınlandığına göre üçüncü dizinin de yayınlanmasını sabırsızlıkla beklemekteyiz. Gelişi güzel bir isim yığını değil, konulara hakkını vererek bölümlere ayıran A.S. Erzi, kaynakça

³⁹ Yabancı ülkelerdeki Türk tarih ve ekini üzerinde çalışan kurumlar için bk. İ. Soysal-M. Eren, *Türk İncelemeleri Yapan Kuruluşlar (Kılavuz)*, Ankara 1977. Türk dünyası hakkında yapılan yayınların derli toplu bir kaynakçası Avusturya'da başarıyla sürdürülmektedir. Şimdi 9. cildi (1983) çıkan bu süreli çalışmada dünyanın her bir tarafında çıkan kitap, makale, tanıtma v.s. yayınlar araştırmacılara haber verilmektedir: *Turkologischer Anzeiger*. *Turkology Annual*.

⁴⁰ Bu yazımın ilk provalarını verdiğim sırada, İzmir'deki Ege Üniversitesi tarafından “Tarih İncelemeleri Dergisi”nin 1. sayısı hazırlanıp yayına sunulmuştu. İstanbul ve Ankara dışı ilk bilimsel tarih süreli yayını ününü kazanmıştır.

⁴¹ Semavi Eyice, “Atatürk ve Tarih”, *İlgi* XV/31 (Mayıs 1982) S. 24-27.

⁴² *Belleten Dizini I (Cilt 1-XX (XXV olmalı) S. 1-100)*, Ankara 1971, 145 Sayfa [yaptığım tanıtma *Tarih Enstitüsü Dergisi* 3 (1973) S. 354-356]. *Belleten Dizini II (cilt XXVI-XXXV, sayı 101-140)*, Ankara 1972, 69 Sayfa.

çalışmalarına da eşsiz değerde bir kılavuz sağlamıştır. Böylece başlıklara bakarak değil içeriği konusunda tarayanları uyaran Erzi, *Bellekten*'in değerini onu tanımayanlara, küçümseyenlere öğrettiği gibi sonraki nesillerin de kolayca intibak etmesini ve öğrenmesini sağlamıştır. *Bellekten* en hacimli makalesinden en küçük haber niteliğindeki kayıtları ile ekin tarihimizde hakettiği yeri almış ise, bunda kurucusunun direktiflerinin büyük bir payı bulunmaktadır. Ortada bulunan çalışmalara itibar etmeyip, atılcı karakterini bu alanda da gösteren Atatürk, yepyeni bir olayı başlatmakla ve ölümüne yakın en yakın bir mirasçı olarak kurumları bırakırken, endişe içinde değildi. Bu çabaya katkıların en büyük kıvancı, *Bellekten* sayfalarında Türk bilim ürünlerini tanıtmaktır.

Bu makalem basım sırasını beklerken, akademik nitelik dışında, genellikle halk ve aydın gereksinmesine yönelik süreli tarih yayınları hakkında bir yazım çıktı. "Türkiye'de şimdiye kadar çıkan popüler tarih dergileri", *Tarih ve Toplum* I/1 (Ocak 1984) S. 65-68.

Bu yazımın basılmasını verdiğim sıralarda, UNESCO Türkiye Milli Komisyonu tarafından hazırlattırılan fakat yeni yayına verilen kitaptan haberim oldu: M. Rauf İnan, *Atatürk'ün evrenselliği, önder kişiliği, eğitimci kişiliği ve amaçları*, Ankara 1983. S. 227-248 arası Halkevlerine ayrılmıştır. Dergiler ve yayınlar hakkında bilgi verilirken benim hazırladığım çalışmaya geniş yer verilmiştir. Fakat ismimin başına "rahmetli" sözcüğünün getiriliş nedenini anlayamadım. Değerli eğitimci ve araştırmacının bu kaynağı nereden edindiğini de öğrenemedim.